

УДК 378.046 (045)

НИКОЛАЄСКУ Інна Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, докторант кафедри
педагогіки вищої школи і освітнього
менеджменту, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького,
Україна
e-mail: nikolaesky@ukr.net

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ВИКЛАДАЧА СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Здійснено комплексний аналіз проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій та їх впливу на результативність професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної педагогічної освіти. Під час дослідницько-експериментальної роботи здійснено дослідження застосування потенційних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій щодо теми нашого наукового пошуку.*

Запропоновано структуру авторського Інтернет-клубу як координаційного центру інформаційно-комунікаційного простору.

На рівні перспектив подальшого дослідження виокремлено роботу з вивчення ІК-компетентності викладачів і готовності їх до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.

***Ключові слова:** інформаційно-комунікаційні технології; Інтернет-конференція; сайт; Інтернет-клуб; дистанційна освіта; професійно-педагогічна самореалізація; викладач системи післядипломної педагогічної освіти; педагогічна майстерня; інформаційно-комунікаційний простір.*

Постановка проблеми. Активний розвиток і функціонування закладів післядипломної педагогічної освіти орієнтоване на входження їх у світовий інформаційно-освітній простір. Такий процес супроводжується суттєвими змінами в післядипломній педагогічній освіті, що пов'язане з внесенням коректив у зміст технологій навчання, які повинні бути адекватними сучасним технічним можливостям і сприяти гармонійному входженню науково-педагогічної спільноти в інформаційне суспільство. Тому одним із пріоритетних завдань удосконалення системи післядипломної освіти є створення умов для самореалізації й розвитку викладачів, які здійснюють освітній процес на курсах підвищення кваліфікації з застосуванням новітніх технологій у процесі навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що в наукових працях останніх десятиліть активно розробляються питання застосування ІКТ в освітньому процесі, зокрема: застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України (В. Биков, В. Лапинський, А. Пилипчук, М. Шишкіна); теорії та методики застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті (С. Панюкова); методологічні й педагогічні основи особистісно орієнтованої дистанційної освіти, що інтегрує педагогічні й телекомунікаційні технології (А. Хуторської); застосування мультимедійних технологій в освітньому процесі (А. Некрасова, О. Пінчук, Г. Чередниченко); формування системи інформаційних компетентностей (М. Жалдак) та інформаційно-пошукових, дослідницьких умінь (Ю. Рамський); поєднання соціальної взаємодії й мережевої освіти (Є. Патаракін); дослідження зарубіжного досвіду застосування віртуальних спільнот як інноваційних освітніх середовищ

(І. Малицька); проектування середовища онлайнного навчання (З. Сейдаметова, В. Царенко); застосування віртуальних соціальних мереж у загальній середній освіті (Н. Давидова, І. Іванюк, С. Литвинова, А. Яцишин).

Утім, слід зазначити, що, незважаючи на активізацію зусиль науковців, які спрямовані на вивчення окремих питань інформатизації освітнього процесу, у сучасній літературі практично відсутні дослідження потенційних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти.

Мета статті – презентувати результати дослідження застосування потенційних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій для професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Застосування ІКТ у науково-методичній діяльності викладачів системи післядипломної освіти є новим етапом, який сприяє не лише індивідуалізації освітнього процесу при збереженні його цілісності за рахунок автоматизованих навчальних програм, але й зміні процесу пізнання шляхом розвитку логічного, дослідницького мислення. Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють науковцям професійно і педагогічно самореалізуватися й апробувати себе в ролі фасилітатора, тьютора, коучера. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій надає можливість побудови інформаційно-комунікаційного освітнього простору як відкритої системи освіти, що забезпечує кожному індивіду власну траєкторію навчання і самонавчання. Зазначене вище зумовило виокремлення в рамках нашого наукового дослідження організаційно-педагогічної умови професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами ІКТ – *педагогічно доцільне застосування інформаційно-комунікаційних технологій*.

На підставі аналізу наукових праць (Д. Афанасьєв [1], В. Биков [2], О. Висоцька [3], В. Лапінський [4], А. Манако [5], А. Пилипчук [4], Д. Табачник [10], М. Шишкіна [4]) під інформаційно-комунікаційними технологіями розуміємо *сукупність методів і технічних засобів, які послуговуються для збирання, створення, організації, зберігання, опрацювання, передавання, подання й застосування інформації*.

Наголошуючи на перевагах застосування інформаційно-комунікаційних технологій, порівняно з іншими засобами навчання, науковці зазначають, що упровадження ІКТ в освітній процес дозволяє:

- здійснювати швидкий доступ до вітчизняних і зарубіжних джерел інформації, зберігати і перетворювати її великі обсяги;
- моделювати різні процеси та явища, швидко розповсюджувати і впроваджувати результати досліджень у практику [6, с. 23];
- значно підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу, оскільки використання ІКТ в освітньому процесі як інтерактивного багатоканального інструменту пізнання активізує всі види розумової діяльності учнів [9];
- створювати спільний мережевий контент (глосарії, статті, обговорення, блоги, мультимедійні бібліотеки); завдяки використанню мультимедійного комунікативного простору організувати спільну проектну діяльність; поєднувати індивідуальні та групові форми роботи, вибудовувати індивідуальні освітні траєкторії; спостерігати за результатами освітньої діяльності кожного учня; розвивати навички рефлексії шляхом фіксації учасниками педагогічного процесу стану свого розвитку і саморозвитку; застосовувати інноваційні форми організації навчального процесу (проект, мозковий штурм, дискусія) [8].

Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що нині інформаційно-комунікаційні технології стають потужним засобом в освітньому процесі системи

післядипломної освіти, застосування якого дає змогу академічній спільноті вирішувати науково-методичні завдання на якісно вищому рівні.

Коротко представимо результати нашого дослідження в контексті презентованої проблеми під час проведення формувального етапу дослідницько-експериментальної роботи.

У розрізі нашого наукового пошуку цікавими виявилися ідеї щодо створення й функціонування віртуальних освітянських спільнот у закладах післядипломної освіти, які відображають ідею професійно-педагогічної самореалізації безпосередньо викладацького складу. Нами виявлено, що протягом останніх років активно розвиваються в системі післядипломної освіти такі віртуальні освітні продукти, як-то: інноваційний освітній Інтернет-простір «Інтернет-Брама» (Запорізький ОПОП, <http://www.interbrama.in.ua/>), «Віртуальна кафедра педагога-новатора» (Івано-Франківський ОПОП, <http://www.ippo.if.ua/index.php/2012-10-23-11-51-07>), «ДніпроWiKi» і «Медіаосвітній простір» (Дніпропетровський ОПОП, <http://doippo.dp.ua/ndg/links.html>) та інші.

Відповідно до завдань нашого дослідження було розроблено віртуальну платформу – Інтернет-клуб-освітній салон «Педагогічний ексклюзив» (<http://salon.klasna.com/uk/site>), який став частиною регіонального інформаційного простору КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників» Черкаської обласної ради.

Слід зазначити, що Інтернет-клуб-освітній салон «Педагогічний ексклюзив» (далі – Клуб) спрямований на здійснення професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Завданням Клубу є допомога і можливість викладачам самореалізовуватися на професійному і педагогічному рівнях, розкриття творчого й особистісного потенціалу науковця.

Нами було передбачено, що застосування потенційних можливостей Клубу сприятиме розвитку таких умінь і навичок викладачів: аналізувати педагогічну літературу і нормативні документи з питань викладання навчальної дисципліни, навчальні плани, методичні посібники, дидактичний матеріал; планувати власну дослідницьку і наукову діяльність щодо вирішення актуальних проблем професійної освіти, презентувати результати власної професійно-педагогічної діяльності, взаємодіяти з іншими колегами-науковцями і вчителями-слухачами курсів підвищення кваліфікації.

У відповідності до мети і завдань функціонування створеного в ході дослідження інформаційно-комунікаційного простору структуру Клубу склали такі розділи: «Головна сторінка сайту», «Орієнтири в освіті», «Науково-методична робота», «Мистецтво бути вчителем», «Навчаючи – вчимося», «Шлях до майстерності», «Скарбниця педагогічної мудрості», «Фотогалерея», «Корисні лінки», які є тематично взаємопов'язаними та інформаційно доповнюваними. Презентовані рубрики спрямовані безпосередньо на вчителів, які проходять курси підвищення кваліфікації, та мають методичний зміст. На сторінці Клубу розміщено авторську віртуальну педагогічну майстерню «Інноваційний пошук» для викладачів системи післядипломної освіти, які мають можливість самопрезентувати себе як науковці та викладачі-андрагоги.

Представимо зміст і потенційні можливості кожної сторінки Клубу в контексті досліджуваної нами проблеми.

Головна сторінка сайту. На сторінці представлено інформацію для викладачів і вчителів, яка сприяє їхній професійно-педагогічній самореалізації засобами ІКТ. Крім цього, зазначено, що сучасному викладачеві, який прагне до успішної професійної

самореалізації, недостатньо використовувати наявні фахові знання, методи, технології навчання, потрібно постійно шукати нові ефективні і раціональні шляхи розв'язання педагогічних завдань.

На сторінці «Орієнтири в освіті» представлено ряд наукових доробків, що сприяють особистісному і професійному зростанню як викладацької аудиторії, так і вчителів-слухачів курсів підвищення кваліфікації. Зокрема, актуальним є матеріали стосовно використання інформаційного простору в освітньому процесі для змістового і цікавого наповнення уроків, системи цінностей молодого покоління XXI століття.

Сторінка «Науково-методична робота» спрямована на всебічне підвищення професійної компетентності та професійної майстерності кожного учасника віртуальної взаємодії, розвиток і реалізацію творчого потенціалу не лише кожного педагога, а й освітянської спільноти регіону в цілому. Відповідно до такої ідеї щодо створення рубрики підібрано науково-методичні доробки викладачів і вчителів, які можуть бути застосовані учасниками віртуального спілкування у власній практичній діяльності («Формування ключових компетентностей учнів загальноосвітнього навчального закладу відповідно до вимог нових державних освітніх стандартів: соціальна компетентність»; «Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору: навчально-методичний посібник»; «Акмеологічний словник»).

Сторінка створеної нами рубрики «Мистецтво бути вчителем» надає можливість усім учасникам віртуальної взаємодії ознайомитися з порадами щодо значущості професії вчителя, його авторитетності, професійного іміджу педагога, який, на жаль, залишається стереотипним явищем серед інших.

Рубрика «Навчаючи – вчимося», окрім інноваційних Інтернет-матеріалів, що підібрані нами (наприклад, інформація щодо безкоштовних освітніх ресурсів, які допоможуть здобути якісну освіту), презентувала власні інноваційні ідеї та проекти педагогічної спільноти регіону. При цьому наголошувалося, що новітні розробки та отриманий кожним із педагогів досвід може бути представлений у вигляді статей, тез, звітів. Протягом формувального етапу експерименту викладачі та вчителі публікували на цій сторінці власні практичні доробки, корисні ідеї, поради своїм колегам, що, на нашу думку, сприяло ознайомленню інших із новим педагогічним досвідом.

На сторінці «Шлях до майстерності» розміщено матеріали під загальною назвою «Літературний альманах» і «Сторінками фахової періодики». Окрім цього, науково-педагогічна спільнота в рубриці «Презентація досягнень» мала можливість у формі презентацій здійснювати обмін досвідом і результатами власної діяльності, що також сприяло результативності професійно-педагогічної самореалізації. Такі презентації були представлені у вигляді відео, статей, коментарів, книг. На презентованій сторінці в рубриці «Педагогічне портфоліо педагога» розміщено збірку авторських освітніх продуктів, що розроблені в результаті дослідницької діяльності педагогів. Створення вчителями власних портфоліо в ході формувального етапу експерименту сприяло розвитку в них навичок аналізу і самоаналізу власної професійної й педагогічної діяльності за рахунок порівняння особистих досягнень із результатами педагогічного пошуку інших.

Сторінки «Скарбниця педагогічної мудрості», «Фотогалерея», «Корисні лінки» є інформаційно спрямованими щодо актуальності й сучасності питань у галузі освіти.

У розрізі функціонування Інтернет-клубу-освітнього салону «Педагогічний ексклюзив» створено авторську віртуальну педагогічну майстерню «Інноваційний пошук» для викладачів системи післядипломної освіти [7].

Метою створення педагогічної майстерні викладачів було не лише висвітлення власного професійно-педагогічного досвіду в галузі психолого-педагогічних наук, презентації особистісної моделі професійного становлення та власних наукових досягнень, а й популяризація результативності професійно-педагогічної самореалізації у методичній, науковій та інноваційній діяльності, здійснення взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу і зворотного зв'язку між ними, а також забезпечення індивідуальної та групової самостійної роботи [7, с. 99].

Структура віртуальної педагогічної майстерні має комплекс компонентів, який забезпечує системну інтеграцію інфокомунікаційних технологій у процес навчання й суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Зокрема, інформаційно-освітній блок включає в себе зміст майстерні (теми круглих столів, вебінарів, он-лайн конференцій, методичних Інтернет-семінарів, тематичних форумів, чатів, віртуальних кімнат для спілкування), а також усі доступні джерела інформації з актуальних тем обговорення (електронні бібліотеки і сховища інформації, ресурси Інтернету, пошукові системи, методичні матеріали) [7, с. 101].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, застосування потенційних можливостей ІКТ простору, у першу чергу, повинне стати підґрунтям для професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної педагогічної освіти.

Серед перспектив подальшого дослідження цієї проблеми виокремлюємо роботу щодо вивчення питання інформаційно-комунікаційної компетентності академічної спільноти і рівня готовності викладачів використовувати ІКТ у професійній діяльності.

Список використаної літератури

1. Афанасьев Д. Роль Интернет-мережевих спільнот у становленні інформаційного суспільства в Україні / Дмитро Афанасьев // Віче. – 2010. – № 2. – С. 2–4.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія / В. Ю. Биков. – Київ : Атіка, 2009. – 684 с.
3. Висоцька О. Є. Формування єдиного інформаційно-освітнього простору як чинник випереджаючої освіти для сталого розвитку / О. Є. Висоцька, М. Г. Вагковська // Комп'ютер у школі та сім'ї : наук.-метод. журн. – 2012. – № 6. – С. 48–50.
4. Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України : монографія / В. В. Лапінський [та ін.] ; за наук. ред. В. Ю. Бикова. – Київ : Педагогічна думка, 2010. – 160 с.
5. Манако А. ІКТ, інновації та підтримка масового безперервного навчання / Алла Манако // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах : наук.-метод. журн. – 2012. – № 4. – С. 58–64.
6. Монахов В. М. Что такое новая информационная технология обучения / В. М. Монахов // Математика в школе. – 1990. – № 2. – С. 47–52.
7. Ніколаєску І. О. Віртуальна педагогічна майстерня як форма професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти / І. О. Ніколаєску // Освіта Закарпаття. – 2015. – № 22. – С. 99–102.
8. Патаракин Е. Д. Социальные взаимодействия и сетевое обучение 2.0 : монография / Е. Д. Патаракин. – Москва : НП «Современные технологии в образовании и культуре», 2009. – 176 с.
9. Сейдаметова З. С. Проектирование среды онлайн-обучения / З. С. Сейдаметова, В. А. Темненко // Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выпуск 32. Педагогические науки. – Симферополь : НИЦ КИПУ, 2011. – С. 101–106.
10. Табачник Д. Роль ІКТ у створенні єдиного європейського освітнього простору / Д. Табачник // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2011. – № 4/5. – С. 4–9.

References

1. Afanasyev, D. (2010). The role of Internet-network communities in the development of the information society in Ukraine. *Veche (Veche)*, 2, 2–4 (in Ukr.)
2. Bykov, V. Y. (2010). *Models of organizational systems of open education*: monograph. Kyiv (in Ukr.)
3. Vysotskaya, O. E. (2012). Formation of a single informational and educational space as a factor of a forward-looking education for sustainable development. *Computer at school and family*, 6, 48–50 (in Ukr.)

4. *Means of information and communication technologies of a single information space of the education system of Ukraine: monograph* (2010). Kyiv (in Ukr.)
5. Manaco, A. (2012). ICT, Innovation and Support for Continuous Education. *Informatyka ta informatsyiny tehnologiyi v navchal'nih zakladah (Informatics and Information Technology in Educational Institutions)*, 4, 58–64 (in Ukr.)
6. Monakhov, V. M. (1990). What is the new information technology of teaching? *Matematy`ka v shkole (Mathematic at school)*, 2, 47–52 (in Russ.)
7. Nikolaesku, I. O. (2015). Virtual pedagogical workshop as a form of vocational and pedagogical self-realization of the teacher of postgraduate education system. *Osvita Zakarpattya (Educational at Zakarpattya)*, 22, 99–102 (in Ukr.)
8. Patarakin, E. D. (2009). *Social interactions and network training 2.0 : monograph* (in Russ.)
9. Seydametova, Z. S. (2011). Designing an online learning environment. *Uchenye zapysky Krymskogo ynzhenerno-pedagogycheskogo unyversyteta (Scientific notes of the Crimean Engineering and Pedagogical University)*, 32, 101–106 (in Russ.)
10. Tabachnik, D. (2011). The role of ICT in the creation of a united European educational space. *Informatyka ta informatsyiny tehnologiyi v navchal'nih zakladah (Informatics and Information Technologies in Educational Institutions)*, 4/5, 4–9 (in Ukr.)

Abstract. *Nikolaesku I. O. Research of use potential of information and communication technologies for professional and pedagogical self-realization of the postgraduate teacher.*

Introduction. *One of the priority tasks of improving the system of postgraduate education is to create conditions for the self-realization and development of teachers. Professional-pedagogical self-actualization of the postgraduate teachers facilitates the use of information and communication technologies in the educational process.*

Purpose. *The research results of the potential use opportunities for information and communication technologies for the professional-pedagogical self-realization of the postgraduate teachers are presented.*

Results. *The implementation of one of the organizational and pedagogical conditions of vocational and pedagogical self-realization of the postgraduate teachers by means of ICT is considered. We have identified pedagogically expedient use of information and communication technologies. It is noted that information and communication technologies are a powerful tool in the educational process of the postgraduate education system. The analysis of the functioning of virtual educational communities in institutions of postgraduate education, which reflect the idea of teachers' professional and pedagogical self-realization. An analysis of sites of institutes of postgraduate education on the research problem is carried out.*

Originality. *The author's online educational club «Pedagogical Exclusive» was developed. The purpose of the Club is to help and provide teachers with self-realization at the professional and pedagogical levels, revealing the creative and personal potential of the scientist. Content of the pages and sections of the Club. Created author's virtual pedagogical workshop «Innovative search» for of the postgraduate teachers was created. The purpose of the pedagogical workshop was to educate teachers not only to highlight their own professional and pedagogical experience in the field of psychological and pedagogical sciences, the presentation of a personal model of professional formation and their own scientific achievements, but also to popularize the effectiveness of vocational and pedagogical self-realization in methodological, scientific and innovative activities, the implementation of interaction between all participants in the educational process and feedback between them, as well as providing individual and group independent work.*

Conclusion. *The use of potential opportunities for ICT space should provide the basis for the professional-pedagogical self-realization of the postgraduate pedagogical teachers. Prospects for further research are the study of the information and communication competence of the academic community and the level of teachers' readiness to use ICT in their professional activities.*

Key words: *information and communication technologies; Internet conference; site; Internet club; distance education; vocational and pedagogical self-realization; the postgraduate pedagogical teachers; pedagogical workshop; information and communication space.*

*Одержано редакцією 03.05.2017
Прийнято до публікації 10.05.2017*